

Az online közvetítő szolgáltatók mint az információhoz való hozzáférés új kapuőrei

című doktori értekezés
tézisei

dr. Bartóki-Gönczy Balázs

Témavezető:

Dr. Koltay András, tanszékvezető egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Doktori Iskola

Budapest

2018.

I. A kitűzött kutatási feladat rövid összefoglalása

Az online tartalomterjesztési ökoszisztéma kialakulásával számos új típusú szolgáltatás jelent meg, melyek az értékláncban a fogyasztó és az információ közlője között találhatók, közvetítenek közöttük, tárolva, továbbítva, indexálva az információkat. Megjelenésük lehetővé teszi az „információ tengerén” való navigálást, a személyre szabott és adekvát információk könnyű megtalálását, új üzleti modellek születését. Egyszóval az információs társadalom kovászai e szolgáltatók. Ezen új szereplők megjelenése természetesen óriási lehetőséget jelentenek mind az információt közlő, mind az információt kereső felhasználók számára, azonban nem ignorálható a tény, hogy e szolgáltatók egyre nagyobb hatalommal rendelkeznek afelett, hogy az online tartalom tengerében elveszteszen „hajózó” felhasználók milyen információhoz férhetnek hozzá, mely tartalomszolgáltatók kerülnek előtérbe, melyek kerülnek „látkörön kívülre”.

Ez a közvetítő szerep tehát nem csak gazdasági hatalmat ad e szolgáltatóknak, de lehetőséget biztosít arra, hogy a személyre szabják az online életét a felhasználóknak és meghatározzassák, hogy az mit lásson. A szereplők tehát újak, azonban a velük szemben támasztott aggodalom a régi: vajon-e szolgáltatók nem élveznek-e túl nagy és főleg túl korlátlan hatalmat afelett, hogy eldöntsék mely információhoz, tartalomhoz férünk hozzá, ezáltal befolyásolva nem csak gazdasági döntéseinket vagy ízlésünket, de akár politikai véleményünket is? Vajon indokolt-e az államnak aktívan beavatkozni annak érdekében, hogy biztosítsa a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlását az interneten, ahogy ezt tette az audiovizuális médiaszolgáltatások esetében is?

Összefoglalva tehát, a disszertációm célja azt megvizsgálni, hogy vajon az információhoz való hozzáférés új, szabályozás alatt nem álló kapuőrei milyen módon járulnak hozzá a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlásához, illetve ezzel egyidőben, milyen valós fenyegetést jelentenek erre nézve. Ez alapján pedig mérlegelem, hogy vajon indokolt-e, lehetséges-e az állami beavatkozás és erre milyen eszközök állnak rendelkezésre.

II. Az elvégzett vizsgálatok rövid leírása, a kutatás és anyaggyűjtés módszertana

Az online közvetítő szolgáltatók rendkívül széles kört fednek le. Természetesen a disszertáció keretein belül nem vállalkozhatom minden szolgáltatástípus tárgyalására. A kiválasztás alapjául a következő szempontok szolgáltak:

- a) olyan szolgáltatás, mely egy kétoldalú piac platformja, amely közvetítő szerepet játszik az információ interneten való eljuttatásában a felhasználóhoz;
- b) nem tisztán technikai szolgáltatás, azaz közvetlenül vagy közvetve befolyást, kontrollt gyakorol afelett, hogy milyen információhoz biztosít hozzáférést;
- c) azonban nem gyakorol – a hatályos médiajogi fogalom szerint – szerkesztői tevékenységet a továbbított, tárolt vagy indexált tartalom vonatkozásában, azaz nem minősül médiaszolgáltatásnak.

Ezalapján négy közvetítőszolgáltatót tárgyalok:

1. internethozzáférés-szolgáltatók;
2. keresőmotorok;
3. over-the-top módon nyújtott lineáris médiaszolgáltatás aggregátorok;
4. alkalmazáskörnyezet-szerkesztők.

Az egyes szolgáltatástípusok részletes tárgyalása előtt, a II. fejezetben tisztázom a közvetítő szolgáltatás fogalmát, valamint itt foglalkozok a más szolgáltatásoktól való elhatárolás fontos kérdésével is. Itt külön hangsúlyt fektetek a médiaszolgáltatás közvetítő szolgáltatástól való elhatárolására, valamint ismertetem, hogy milyen közgazdaságtani és alkotmányos alapjai lehetnek az állami beavatkozásnak az interneten.

Az első vizsgált közvetítő platform az internethozzáférés-szolgáltatás. Az internet hálózati rétegét működtető legfontosabb szolgáltatók azok, akik biztosítják az adatátvitelt, mely nélkülözhetetlen minden online szolgáltatás számára. E szolgáltatók általában egyszerre „hagyományos” műsorterjesztők, mobilszolgáltatók is, akik gyakran kerülnek érdekellentétbe a hálózatukat használó, szolgáltatásaiknak versenyt támaztó online szolgáltatókkal (pl. chat és online video szolgáltatás). Ezen érdekellentét az utóbbi 15 évben gyakran oda vezetett, hogy a hálózatüzemeltetők – visszaélve kapuőr szerepükkel – negatívan vagy pozitívan diszkrimináltak bizonyos tartalmakat. Ez a gyakorlat azonban ellentétes az internet működésének egyik paradigmájával, nevezetesen a hálózatsemlegesség elvével. Ennek lényege, hogy az internethozzáférés-szolgáltatók a hálózatukon továbbított adatok között nem tehetnek különbséget, azaz a forgalommenedzsment gyakorlatuknak semlegesnek kell lennie a továbbított (i) tartalomtól, (ii) alkalmazástól, (iii) a hálózatra csatlakoztatott végberendezéstől, valamint (iv) a küldő és (v) fogadó IP címétől. A III. fejezetben célom az európai és az amerikai szabályozás történetének fejlődésén keresztül azt bemutatni, hogy mi vezetett mindkét szabályozói megközelítés kudarcához, illetve bemutatni és összehasonlítani azokat a közel

egyidőben elfogadott jogszabályokat, amelyek a nyílt internet védelmét hivatottak biztosítani az Európai Unióban és az Egyesült Államokban. Külön hangsúlyt helyezünk a pozitív diszkrimináció kérdésére, azaz az ún. speciális szolgáltatásokra és a zero rating ajánlatok kérdésére.

A IV. fejezet szintén az internethozzáférés-szolgáltatókhoz kötődik. A hálózatsemlegesség elvének érvényesülése ugyanis nem csak azon múlik, hogy az internethozzáférés-szolgáltató a saját hálózatában milyen üzletpolitikát követ. Az online tartalom és a felhasználó közötti kapcsolat létrejötte és minősége nagyban múlik azon is, hogy a szolgáltatók milyen feltételekkel cserélik ki egymással az adatforgalmat, milyen feltételekkel működnek az utóbbi időben egyre fontosabb szerepet betöltő publikus internet adatkicserélési központok. Amennyiben ugyanis két szolgáltató között vita alakul ki és az adatkicserélésre nem vagy olyan feltételekkel valósul meg, amely torzítja a piaci versenyt, az igenis ugyanúgy érintheti a felhasználót a tartalomhoz való hozzáférésben, mintha az internethozzáférés-szolgáltató blokkolná azt a hozzáférési hálózatban. A felhasználó szempontjából nincs különbség. Márpedig az utóbbi időben – köszönhetően az online fogyasztott médiatartalmak számának növekedésének – a piac és a kialakult kereskedelmi gyakorlat átalakul, számos konfliktus által kísérve. A IV. fejezetben ezért röviden bemutatom ezen piac működésének alapjait, majd – az eddig felmerült piaci konfliktusok és szabályozói megközelítések mentén – a felmerülő potenciális szabályozási, versenyjogi kihívásokat.

Az V-VII. fejezetek az internet alkalmazás rétegének kapuőreit mutatja be. Ezek között a legizgalmasabb téma talán a keresőmotorok kérdése (V. fejezet). E körben kizárólag a véleménynyilvánítás szabadságának kontextusában vizsgálom e szolgáltatás típusát. Az online tartalomhoz való hozzáférés ma már megkerülhetetlen szereplője sok szempontból izgalmas jogi, szabályozási kérdéseket vet fel. A keresőmotorokkal kapcsolatos kockázatok ismertetése után, első körben arra keresem a választ, hogy vajon a keresőmotor-szolgáltató a szólásszabadság alanya-e („beszélnek-e a gépek”) vagy inkább csak egy „közvetítő”, korlátozott felelősséggel (és korlátozott védelemmel)? A kérdés komplexitásának érzékeltetése céljából összehasonlítom az egymástól eltérő európai és amerikai jogfelfogást, amellet érvelve, hogy a keresőmotor-szolgáltatás által elérhető, úgynevezett „*organikus keresési eredmények*” nem tekinthetőek szólásnak, sokkal inkább olyan technikai szolgáltatásnak, amely nem élvezi sem az Egyesült Államok jogrendszerének alappilléret jelentő Első Alkotmánykiegészítés, sem az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének védelmét. Végül, bemutatom azokat az európai uniós és tagállami javaslatokat, amelyek a keresőmotorok szabályozását célozzák.

A VI. fejezetben egy olyan új platform szolgáltatásról lesz szó, amely kevésbé kutatott jelenleg, azonban számos piaci konfliktus forrása, ezért véleményem szerint elengedhetetlen a témával foglalkozni. A fókuszban olyan online (over-the-top) szolgáltatók állnak, akik lineáris médiaszolgáltatásokkal állapodnak meg a nyilvánosságához való közvetítésről és akik ezen televíziós csatornákat csomagban kínálják az előfizetőknek, anélkül azonban, hogy a műsorterjesztőkre vonatkozó szabályozás alá tartoznának. A témaválasztás mögött két ok áll. Először is ezen új szolgáltatás típus kapuörként, közvetítő szolgáltatóként funkcionál, hiszen felületet biztosít a tartalomhoz való hozzáféréshez, és ezáltal befolyást is gyakorol arra, hogy

milyen médiaszolgáltatásokat fogyasztunk. Másodsorban pedig egy olyan új szolgáltatás típusról van szó, mely szétfeszíti a jelenlegi jogszabályi rendszer kereteit, nem vonható be egyértelműen sem a médiaszabályozás, sem az elektronikus hírközlési szabályozás hatálya alá. Ez nem csak versenyhátrányt okoz az „offline világ tartalom disztribútorainak”, (műsorterjesztők), de veszélybe került azon médiaszabályozási célkitűzés is, hogy a nézők mindenképpen hozzáférjenek – elsősorban – a közszolgálati médiaszolgáltatásokhoz (must-carry szabályozás). Kérdés persze az is, hogy a must-carry szabályoknak van-e létjogosultsága még az internet korában.

Végül, a negyedik tárgyalt online közvetítő típus az applikációs platform. Köszönhetően a mobil operációs rendszereknek, illetve az internetre csatlakoztatott televízióknak, mi felhasználók egyre gyakrabban egy alkalmazás ikonján keresztül férünk hozzá az online elérhető médiatartalmakhoz. Ezen alkalmazásokat összegyűjtő, rendszerező és rangsoroló szolgáltatókat nevezzük alkalmazáskörnyezet-szerkesztőknek. Ilyenek például a mobil operációs rendszereket üzemeltető szolgáltatók alkalmazás boltjai, illetve az ún. „okostelevíziók”, azaz az internetre csatlakoztatott televíziók platformüzemeltetői. A médiatartalom terjesztésének értékláncában ezen platform üzemeltetője is új kapuőr. A Google, az Apple itt is meghatározó szereplő, akinek online alkalmazásboltjához való hozzáférés létfontosságú lehet a tartalomszolgáltatóknak.

Ami a kutatásom módszertanát illeti, a téma feldolgozása során rendkívül fontosnak tartottam az interdiszciplináris megközelítés alkalmazását. Úgy vélem, hogy bármely társadalmi jelenség tisztán jogi oldalról való megközelítése félrevezető és öncélú lenne, különösen az internet esetében. Éppen ezért nagy hangsúlyt fektettem arra, hogy az egyes kérdések alapjait más diszciplínák (műszaki és közgazdaságtani tudományok) felől is megközelítsem.

Emellett a jogon belül is igyekeztem egy horizontális megközelítést alkalmazni, értve ezalatt azt, hogy nem csupán egy jogág szempontjából vizsgáltam egy adott kérdést, hanem igyekeztem azt minden kapcsolódó jogterület (médiajog, elektronikus hírközlési jog, versenyjog) szempontjából vizsgálni, nem veszítve a fókuszot, azaz a véleménynyilvánítás szabadságának kapcsolatát az online közvetítő szolgáltatókkal.

Dolgozatom rendszerező munkának tekinthető, hiszen egy tág témában egy önálló rendszerezési elv alapján határoltam le a tárgyalt témaköröket. Másrésztől tekinthető összegző munkának is, mely a területet érintő hazai, európai és amerikai szakirodalom feldolgozásán alapul. A szakirodalom feldolgozásán túlmenően támaszkodtam az európai és amerikai joggyakorlatra, valamint az elektronikus hírközlésért és médiapiacokért felelős tagállami, európai uniós és amerikai hatóságokra, szervezetekre is, akik gyakran úttörők e területen.

Végül, minden fejezetben külön kitértem arra, hogy az adott kérdéskört miképpen kezelik az Egyesült Államokban, tekintettel arra, hogy a „határokat nem ismerő” internet általában ugyanazon kérdésekkel szembesíti a jogalkalmazást, a megoldás azonban – eltérő jogi kultúránk okán – gyakran eltérő.

III. A doktori értekezés új tudományos eredményeinek összefoglalása

A. Az online közvetítő szolgáltatók szabályozásának elvi lehetősége

Az online közvetítőszolgáltatók ugyanúgy forradalmilag hatnak a médiarendszerre, mint a kereskedelmi médiaszolgáltatók megjelenése az 1960-as években. Annak ellenére, hogy az internet korában már nem beszélhetünk az átviteli kapacitások szűköségéről, a felhasználók figyelme szűk keresztmetszetet jelent. A vizsgált online közvetítőszolgáltatók mind kulcsszerepet játszanak a tartalomhoz való hozzáférésben, melyet számos esetben tudatosan befolyásolnak is, az esetek többségében gazdasági érdekeik által motiválva. E tevékenységük azonban a garanciális szabályokat előíró mediaszabályozás hatálya alá nem sorolható be, alkalmazott eljárásaik a tartalom szűrésére és kiválasztására gyakran átláthatatlanok.

Az egyes közvetítőszolgáltatás típusokat nem lehet azonos elbírálás alá vonni, mindegyik esetében más-más piaci kudarc azonosítható, melyek orvoslására szolgáltatás specifikus szabályok alkotása lehet indokolt. Az azonban általánosságban kijelenthető, hogy nem elfogadható az az álláspont, mely szerint az internet egy jogon kívüli terület. Épp ellenkezőleg, az államnak nemcsak lehetősége, de kötelessége is beavatkozni a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlása érdekében egy olyan korban, ahol a médiarendszer legfőbb letéteményesei és ellenőrzői magánpiaci szereplők szűk csoportja.

B. Az internethozzáférés-szolgáltatók és a hálózatsemlegesség kérdése

Egyesült Államokban az FCC 2002-től egy saját maga által felállított jogi csapdába kormányozta magát, melyből több próbálkozását követően csak 2015-ben sikerült kitörnie és az alkotmányosság próbáját kiállva egy koherens és szigorú szabályozást bevezetnie. Ez azonban igen rövid életűnek bizonyult, hiszen a közismerten szabályozás ellenes republikánus adminisztráció 2017 decemberében eltörölte az Open Internet Order-t, lehetőséget biztosítva az internethozzáférés-szolgáltatónak, hogy diszkrimináljanak a hálózatukon átvitt tartalmak között. Az amerikai szabályozó az ex post megközelítés mellett tette le a garast, mellyel élesen szembenáll az európai megközelítés. Az Európai Unióban egy 2009-es kompromisszum eredményeként nem vezettek be ex ante szabályozást a kérdésben, mivel a jogalkotó abban bízott – akár csak jelenleg az amerikai FCC –, hogy a visszaélések elkerülhetőek lesznek olyan indirekt eszközökkel, mint a versenyélénkítés, átláthatóság növelése és a szolgáltató váltás megkönnyítése. Azonban az uniós jogalkotóra rácaféltak az empirikus adatok. Ennek egyenes következményeként született meg az a döntés, melynek értelmében egyértelmű és előre lefektetett, szigorú szabályok szükséges a hálózatsemlegesség fenntartása érdekében. Ennek eredménye a 2015-ben hatályba lépett TSM rendelet, mely számos elemében hasonlít a közel egyidőben elfogadott, de azóta visszavont amerikai Open Internet Order-rel.

Álláspontom szerint az Európai Unió megközelítése a helyes út. Mint azt kifejtettem, az ex post megközelítés eszközei (versenyélénkítés, átláthatóság, szolgáltató váltási költségek alacsony szinten tartása) nem lehetnek elégségesek, tekintettel az internethozzáférés-szolgáltatók erős ellenérdekeltségére, a jellemzően oligopol piacszerkezetre, a fogyasztói tudatosság alacsony szintjére és a továbbra is magas szolgáltató váltási költségekre.

Az Európai Unió által képviselt iránnyal tehát egyetértek, azonban több ponton kritizálom is az uniós szabályokat. Először is, a TSM Rendelet számos kérdést nem szabályoz véleményem szerint kellően egyértelműen: így nem egyértelműek a speciális szolgáltatásokra, illetve a zero rating megengedhetőségére vonatkozó szabályok. Ez bizonytalanságot teremt, melyet felerősít, hogy a szabályok rendeletben kerültek elfogadásra, melyet nem kell átültetni a tagállamok jogrendszerébe, így kevesebb lehetőség maradt a szabályok pontosítására.

További kockázat a nyílt internet védelme szempontjából az a szabály, mely lehetővé teszi, hogy az eltérő típusú OTT szolgáltatás típusokat (pl. zenei alkalmazások és hangszolgáltatások) „eltérő bánásmódban részesítsék” az internethozzáférés-szolgáltatók. Ez kiskaput hagyhat arra, hogy a szabályt visszaélészerűen használják fel a szolgáltatók, ezzel csorbítva a hálózatsemlegesség elvének érvényesülését. Itt érdemes lett volna a 2015-ös amerikai modellt követni, mely szerint az ilyen, szolgáltatás típus szerinti diszkrimináció tiltott.

Véleményem szerint azonban a hálózatsemlegesség elve sem lehet egy megkérdőjelezhetetlen dogma. Időről-időre, a technológiai fejlődés és a növekvő társadalmi elvárások eredményeként, felül kell vizsgálni. Az elvárások növekszenek, ma már nem csak e-mailt váltunk az interneten, de – kis túlzással – fél életünket ott töltjük. Terjedőben vannak az olyan online szolgáltatások, melyek esetében már nem megengedhető az ún. best-effort alapú működés, mely értelmében nincs garancia az adatátvitel minőségére. Elegendő az olyan, még csak szárnyait bontogató, de a jövőnk minden bizonnyal meghatározó szolgáltatásokra gondoljunk, mint az e-egészségügy, e-bank, stb. szolgáltatások, melyek már nem viselik el a spontán adatvesztést, kizárólag garantált szolgáltatásminőség mellett képesek működni. Ugyanígy igaz ez az online médiaszolgáltatókra is, mint például a Netflix, amely csak akkor tud majd a klasszikus műsorterjesztési szolgáltatók versenytársa lenni, ha az óriási sávszélességet igénylő szolgáltatása kitűnő minőségben érhető el.

Ez utóbbi viszont azt feltételezi, hogy lehetővé kell tenni, hogy az infrastruktúrát és sávszélességet biztosító internethozzáférés-szolgáltatók külön megállapodjanak a garantált sávszélességet igénylő online szolgáltatókkal, akik pénzt fizetnek a garantált sávszélességért. Az ilyen „speciális” vagy „menedzselt” szolgáltatások ráadásul választ adhatnak az internethozzáférés-szolgáltatók által régóta hangoztatott problémára, mely szerint az exponenciálisan növekvő adatforgalom miatti többletkiadásaik fedezésére új bevételi forrásra van szükségük, melyet nem az előfizetőkre szeretnének terhelni, hanem a nagy sávszélesség igényű szolgáltatás nyújtókra. Következésképpen, véleményem szerint az internet – inkább előbb, mint utóbb – kétbességű lesz, ahol a nyílt, best-effort alapú és a „menedzselt” internet egymás mellett fog létezni. Az pedig a szabályozás felelőssége lesz, hogy ez utóbbi ne veszélyeztesse az előbbit, hanem egymás fejlődésére pozitív hatással legyenek.

C. Az internethozzáférés-szolgáltatók és az adatkicserélés piacai

A hálózatsemlegesség elvének érvényesülése nem csak azon múlik, hogy az internethozzáférés-szolgáltató a saját hálózatában milyen üzletpolitikát követ. Az online tartalom és a felhasználó közötti kapcsolat létrejötte és minősége nagyban múlik azon is, hogy a szolgáltatók milyen feltételekkel cserélik ki egymással az adatforgalmukat, milyen feltételekkel működnek az utóbbi időben egyre fontosabb szerepet betöltő publikus internet adatkicserélési központok. Amennyiben ugyanis két szolgáltató között vita alakul ki és az adatkicserélésre nem vagy olyan feltételekkel valósul meg, amely torzíja a piaci versenyt, az igenis ugyanúgy érintheti a felhasználót a tartalomhoz való hozzáférésben, mintha az internethozzáférés-szolgáltató blokkolná azt a hozzáférési hálózatban. A felhasználó szempontjából nincs különbség.

Az internet adatkicserélés piaci korábban szabályozói beavatkozás nélkül is megfelelően működtek a kialakult piaci „szokásjog” alapján. Az online tartalomfogyasztás által robbanásszerűen és aszimmetrikusan kialakuló adatforgalom azonban felborította ezen üzleti modelleket, számos piaci konfliktust generálva. A nézeteltérések nem egy esetben vezettek oda, hogy az online tartalmak nem jutottak el a felhasználókhoz, megsértve ezzel a hálózatsemlegesség elvét, illetve a felhasználók információhoz való hozzáféréshez fűződő jogát.

Konkrét visszaélés abból adódhat, ha az internethozzáférés-szolgáltatók megpróbálják a nagy forgalmat továbbító CDN, tartalom és internetszolgáltatókat fizetős, magán peering megállapodásra kényszeríteni. Ennek két módja lehetséges alapvetően: (i) elutasítják a központi adatkicserélő központon (IXT) keresztül az ingyenes forgalomkicserélést, (ii) nem fizetnek elő akkora sáv szélesség elérésre az IXT-ben, ami elegendő lenne a másik félnek elérni a szolgáltató előfizetőit. A cél mindkét esetben ugyanaz: a nagy adatforgalmat a hálózatukba juttató szolgáltatókra akarják terhelni a megnövekedett költségeik egy részét.

Két olyan kockázatot azonosíthatunk, amely a fizetős magán peering megállapodások kikényszerítésével kapcsolatban felmerül, potenciális korlátozhatva a piaci versenyt, illetve az egyes médiatartalmakhoz a hozzáférést. Először is, a privát peering megállapodásban alkalmazott díjazás versenyhátrányba hozhatja az OTT-tartalmak nyújtóit az internethozzáférés-szolgáltatók által nyújtott tartalmakkal szemben. A vertikálisan integrált internethozzáférés-szolgáltatókkal kapcsolatban már az Európai Bizottság is elismerte ezt a kockázatot, ahogyan azt fentebb ismertettük a Liberty Global, Ziggo fúzió kapcsán. Másodsorban, kockázat, ha az ingyenes peeringet elutasító szolgáltató visszaél erőfölényével a peering árazásakor.

D. Keresőmotorok

A keresőmotor-szolgáltatás mára nélkülözhetetlen pillére az információs társadalomnak, hiszen nélkülük nem lennének képesek navigálni az internet „információ tengerén”. Számos előnyük mellett azonban kockázatot is jelentenek a véleménynyilvánítás és az információhoz való hozzáférés szabadságának szempontjából. Szerepükből fakadóan kapuőrök, akiknek lehetősége van dönteni afelől, hogy milyen tartalmakhoz férünk hozzá. Számos példa mutatja, hogy az objektív, relevancián alapuló organikus keresési eredmények mellett a Google gyakran szubjektíven, egyes tartalmakkal kapcsolatban manipulálhatja a keresési eredményeket, egyes

tartalmakat pozitívan vagy negatívan diszkriminálva. Emellett a keresőmotor-szolgáltatók egyre inkább a kereső személyére szabják a keresési eredményeket, a szokásainkból, sőt akár politikai meggyőződésünkből kiindulva. E szűrőbuborék veszélyezteti a „nyilvános fórum” és „deliberatív demokrácia” eszméjét, ugyanis egy demokrácia állampolgárainak szabadságához a különféle témák és vélemények megismerése szükséges.

Annak eldöntése érdekében, hogy a jelenlegi jogszabályi keretek között lehetséges-e az állami beavatkozás e kockázatok csökkentése érdekében, először azt kell tisztázni, hogy pontosan milyen szolgáltatás a keresőmotor-szolgáltatás: médiaszolgáltatáshoz hasonló szerkesztői tevékenység, avagy egyszerű technikai szolgáltatás, ami inkább a tárhelyszolgáltatáshoz hasonlítható. Másképpen fogalmazva: szólás-e a keresési eredmény, tekinthető-e a keresőmotor-szolgáltató véleményének vagy a „gépek nem beszélnek”, a szólásszabadság ilyen tág értelmezése pedig értelmetlen, sőt kontraproduktív.

Kifejtettem, hogy álláspontom szerint a keresőmotor-szolgáltatás az organikus keresési eredmények tekintetében nem tekinthető szólásnak. A listázott tartalommal kapcsolatban az algoritmus készítőjének előzetesen semmilyen információja nincsen, előre kalibrált paraméterek alapján kerül eldöntésre, hogy a keresőmotor „mit gondol” az adott tartalommal kapcsolatban, különösen, ha figyelembe vesszük azt is, hogy a „relevancia” személyre szabott, azaz a kereső személyétől (regisztrált szokásaitól) is függ, hogy milyen tartalmakat ajánl fel a keresőmotor. Márpedig álláspontom szerint az ember (szólásszabadság által védett) véleményt csak olyan dologgal kapcsolatban képes megfogalmazni, amelyet a véleménye kialakítása előtt megismert. Szólásról véleményem szerint kizárólag akkor beszélhetünk a keresőmotorok esetében, amennyiben az organikus keresési eredményeket tudatosan manipulálja, annak érdekében, hogy előre soroljon, vagy azáltal, hogy negatívan diszkriminál konkrét tartalmakat az organikus keresési eredményekhez képest. Más kérdés, hogy ezt elfogadhatónak tekintjük-e, hiszen ezzel más véleménynyilvánításhoz való jogát korlátozza, adott esetben megtevesztve ezzel a kereső felhasználót is, aki úgy véli, hogy objektív, relevancián alapuló eredményeket kap. Amennyiben elfogadjuk Grimmelmann azon javaslatát, mely szerint a Google-től elvárható a lojalitás, azaz, hogy felhasználóit ne tévessze meg, akkor nem tekinthetjük elfogadhatónak a manipulált keresési eredményeket, melyek szöges ellentétben állnak a Google hivatalos és publikus „10 parancsolatával”, melynek egyik fő szabálya, hogy *„[Mi, a Google] nagy figyelmet fordítunk arra, hogy csak Téged [a felhasználót] szolgáljunk ki, nem pedig saját céljainkat”*.

Az Egyesült Államok bíróságai – az amerikai jogirodalom számos kritikája mellett – azon az állásponton vannak, hogy a keresőmotor véleményt nyilvánít, szerkeszt, tehát jogosult az Első Alkotmánykiegészítés által nyújtott széleskörű védelemre. Sőt, a Communications Decency Act alapján a keresőmotor-szolgáltató nem vonható felelősségre a kilistázott keresési eredmények jogsértő jellege miatt. E helyzetet a Google ki is használja az Egyesült Államokban, „énképét” az adott jogvita természete alapján megalkotva. Sajnos azonban az európai joggyakorlat sem sokkal következetesebb. A uniós és tagállami bíróságok közvetítőként kezelik a keresőmotorokat, mindazonáltal az „elfeledtetéshez való jog” korlátjaként a keresőmotor-szolgáltatókra terheli annak ódiomát, hogy eldöntsék egy adott információval kapcsolatban, hogy annak nyilvánosságához fűződő társadalmi érdek fontosabb-e, mint az egyén személyes adataink védelme. Ehhez pedig támpontot sem az Európai Unió Bírósága, sem

a 2018. májusában hatályba lépő adatvédelmi rendelet nem ad. Ez véleményem szerint következetlen döntés, hiszen ezzel a passzív, technikai szolgáltatót aktív szerkesztői szerepkörbe kényszerítik, ráadásul olyan kérdésben, melynek eldöntése egyáltalán nem triviális.

Végül, a keresőmotorok kapuőr szerepe, a manipulált keresési eredmények, illetve a szűrőbuborékba zárás veszélyei felvetik annak kérdését, hogy indokolt-e, és ha igen, akkor milyen beavatkozás lenne célszerű az állam részéről. Jelenleg nincs speciális szabályozás a keresőmotorokra vonatkozóan, azonban az olyan horizontális jogterületek, mint a versenyjog, adatvédelmi- és szerzői jog természetesen vonatkoznak rájuk. Álláspontom szerint egy nagyon széleskörű, ex ante szabályozás nem indokolt, azonban két olyan terület van, amiben, akár az önszabályozás eszközeivel, csökkenteni lehet a keresőmotorok véleménynyilvánítás szabadságára jelentett kockázatait. Az első az átláthatóság követelménye, azaz lehetővé tenni, hogy a felhasználók megértsék, hogyan történik a neki bemutatott információk szűrése, formálása és személyre szabása. A másik terület, ahol indokolt lenne előrelépni, az oktatás területe. A felhasználókat érzékenyvé kell tenni a potenciális kockázatokra, illetve fel kell őket vértetni a megfelelő ismeretekkel, például azzal, hogy miképpen tudják inaktiválni azt, hogy a keresési eredmények személyre szabottak legyenek, ezzel csökkentve a szűrőbuborék által jelentett kockázatot

E. OTT lineáris médiaszolgáltatás aggregátorok

Számos olyan új szolgáltatás jelenik meg az interneten, amelyek szétfeszítik a jelenlegi, alapvetően „offline” világra írt jogszabályi kereteket. Ilyen például az over-the-top módon nyújtott, lineáris médiaszolgáltatásokat aggregáló és értékesítő szolgáltatások esete, melyek álláspontom szerint (a hatályos jogszabályi keretek között) nem minősíthetők műsorterjesztési tevékenységnek, bár a szolgáltatás lényegét tekintve a két szolgáltatás egymás helyettesítője lehet. Ennek gyökere véleményem szerint az, hogy a tartalom és átvitel szabályozása nem valósult meg következetesen sem uniós, sem hazai szinten. A műsorterjesztési tevékenység fogalma ugyanis mai napig két külön szolgáltatás típus együttes meglétét követeli meg: tartalom aggregálás, azaz a médiaszolgáltatások kiválasztása, illetve jelátvitel, azaz elektronikus hírközlési szolgáltatás nyújtása. Márpedig az online tartalom disztribúció már megtörténhet anélkül, hogy a szolgáltató befolyással lenne az átvitelre.

Az azonos szolgáltatásokat terhelő jogszabályi különbségek véleményem szerint nemcsak az előfizetők érdekeit sérthetik, hanem a piaci versenyt is, melynek alapelve az egyenlő játéktér megteremtése, azaz annak biztosítása, hogy az azonos szolgáltatások – függetlenül az alkalmazott technológiától, továbbítási módtól – azonos szabályok alá tartozzanak. Ez egyébként nem újdonság az Európai Unióban sem, hiszen 2002-ben az addigi – technológiánként elkülönülő – szabályozást megreformálva, technológia-semleges alapon került szabályozásra az elektronikus hírközlési szolgáltatás. Úgy gondolom, hogy eljött az ideje, hogy ezt a már elismert szemléletmódot adaptáljuk az elmúlt tizenhat év technológiai fejlődéséhez.

A szabályozás megreformálásának két irányát tartom elképzelhetőnek. Az első, hogy módosításra kerül az elektronikus hírközlési szolgáltatás fogalma, ami – tekintettel arra, hogy a Keretirányelvben lett meghatározva – uniós döntést igényel. Mindazonáltal e tekintetben eddig az uniós jogalkotásért felelős szervek nem mutatták jelét annak, hogy e fogalom „kiterjesztése” napirenden lenne. A másik lehetőség, hogy a must-carry szabályozás az elektronikus hírközlési szabályok közül átkerül a most felülvizsgálat alatt álló médiairányelvbe, hiszen így megkerülhető lenne az a probléma, hogy a must-carry szabályok csak elektronikus hírközlési szolgáltatásokra vonatkozzanak. Sajnos azonban a médiaszolgáltatásokról szóló irányelv folyamatban lévő felülvizsgálata sem ebben az irányban halad.

F. Alkalmazáskörnyezet-szerkesztők

Köszönhetően a mobil operációs rendszereknek, illetve az internetre csatlakoztatott televízióknak, a felhasználók egyre gyakrabban egy alkalmazás ikonján keresztül férnek hozzá az online elérhető médiatartalmakhoz. Ezen alkalmazásokat összegyűjtő, rendszerező és rangsoroló szolgáltatásokat nevezem alkalmazáskörnyezet-szerkesztőknek. E fogalom az én javaslatom, mivel úgy vélem, hogy indokolt közös fogalmat alkotni minden ilyen típusú szolgáltatásra, tekintettel a felmerülő problémák azonos gyökerére. A tartalomszolgáltatók szempontjából a nagyközönség elérésének megkerülhetetlen szereplői e platformok, melyek immár megjelennek – a konvergencia folyamatának betetőzéseként – a televízió képernyőjén is, ahogy e készülék is közvetlenül az internetre tud csatlakozni. A televízió fogalma lassan teljesen értelmét veszíti, a tartalomfogyasztásra használt eszközök között egyedül a képernyő mérete lesz a különbség, a tartalom felett az operációs rendszerek üzemeltetői gyakorolnak speciális szerkesztői befolyást. Bár a rajtuk keresztül elérhetővé tett tartalom felett egyértelműen előzetes kontrollt gyakorolnak, álláspontom szerint a tevékenység nem egy médiaszolgáltató szerkesztőjéhez teszi őket hasonlíthatóvá, hanem sokkal inkább egy műsorterjesztőhöz. A tartalomszolgáltatók szempontjából kapuőrök, akik meghatározhatják, hogy mely alkalmazás kerül látható helyre, mely alkalmazást emelnek ki vagy épp sorolnak hátra.

Éppen ezért az alkalmazáskörnyezet-szerkesztőkkel kapcsolatban a legfontosabb kérdés a véleménynyilvánítás szabadsága szempontjából annak a kérdése, hogy miként biztosítható objektív, átlátható hozzáférés a tartalmakhoz ezen platformokhoz. E tekintetben kifejtem, hogy bár a tartalmak hozzáféréseinek biztosítására az uniós jogban két szabály is létezik (EPG és must-carry), azok alanya kizárólag egy elektronikus hírközlési szolgáltató lehet, nem pedig a jelen fejezet tárgyát képező szolgáltatás, mely a hatályos jogszabályi keretek között az Eker. irányelv hatálya alá tartozó „információs társadalommal összefüggő szolgáltatásnak” minősülhet.

Megoldás az EPG szabály kiterjesztésére az lehetne véleményem szerint, ha a tagállami szabályozhatóságokat felhatalmazó szabály kikerülne a hírközlési keretszabályozásból (mivel annak személyi hatálya alatt kizárólag elektronikus hírközlési szolgáltatások állhatnak) és átkerülne vagy az AMSZ irányelvbe vagy az Eker irányelvbe, lehetővé téve a szabály platformsemleges alkalmazását. Így biztosítható lenne, hogy minden médiaszolgáltatás egyenlő, diszkriminációmentes feltételekkel férhetne hozzá az alkalmazáskörnyezet-szerkesztők által üzemeltetett elektronikus programkalauzhoz, lehetővé téve minden tartalom

„megtalálhatóságát”, mely korunk tartalomtengerében az egyik legnagyobb kihívás egy médiaszolgáltató számára.

Emellett felmerül, hogy indokolt-e – hasonlóan a műsorterjesztőket terhelő must-carry szabályhoz – bevezetni egy must-be-found szabályt, lehetővé téve a közérdekű tartalmak hozzáférésnek kötelezővé tételét, akár pozitívan megkülönböztetve a többi tartalomtól, a hazai médiaszabályozáshoz hasonlóan. Ezzel kapcsolatban megvizsgáltam a must-carry szabályozás lényegi elemeit, valamint azt, hogy a külső pluralizmus megteremtését célzó ezen szabályozási eszköz továbbra is alkalmas-e jelenlegi formájában a célja elérésére. Miként biztosítható például a „*must-carry*” jogosult médiatartalmakhoz való hozzáférés egy olyan környezetben, ahol a hozzáférhető médiaszolgáltatásokról nem egy műsorterjesztő, hanem a szabályozás hatálya alatt nem álló piaci szereplő dönt (pl. Samsung, vagy a Google). Álláspontom szerint a must-be-found szabály bevezetése indokolt lehet annak biztosítására, hogy a közérdekű tartalmak könnyen megtalálhatóak legyenek, a must-carry szabály pedig igazolhatóságát veszítheti egy olyan – közel sem oly távoli – világban, ahol minden tartalmat online „fogyasztunk”.

IV. A doktori értekezés témakörében készült publikációk jegyzéke

IDEGEN NYELVEN

1. Attempts and the regulation of network neutrality in the United States and in the European Union The roads towards the ‘two speed’ internet, in.: András Koltay (ed.): *Media Freedom and Regulation in the New Media World*, Wolters Kluwer, 2016.
2. Towards a Single Market for Telecoms: Critical assessment of the measures proposed by the European Commission related to authorisation, spectrum assignment and net neutrality, *European Network Laws and Regulation Quarterly*, 2014. jan.
3. Net Neutrality and Competition Law: New business models and changing regulatory approach in the European Union, *US-China Law Review*, társszerző: Dömötörfy Borbála, 2013.

MAGYAR NYELVEN

4. A keresőmotorok és a szólásszabadság kapcsolata – Megközelítés és szabályozási javaslatok az Európai Unióban és az Egyesült Államokban, *Iustum Aequum Salutare*, 2018/1., *megjelenés alatt*
5. A felhő alapú szolgáltatások és a személyes adatok védelme – az új európai adatvédelmi rendelet tükrében, ELTE ÁJK – Igazságügyi Minisztérium „Az Alaptörvény VI. cikkének értelmezési kérdései” munkacímű projektje keretében, várható megjelenés: 2018.
6. A hálózatszemlegesség rendeleti szabályozása az Európai Unióban és az Egyesült Államokban, in: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 4.* Wolters Kluwer, 2017., 121-147.
7. Az átalakuló digitális médiarendszer kérdőjelei, in.: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 3.*, Wolters Kluwer, 2016.
8. OTT, Fttx és hálózatszemlegesség – A hálózatszemlegesség kérdése az IP adatkicserélés piacán, in: Tóth András (szerk.): *Technológia jog – új globális technológiák jogi kihívásai*, Károli Gáspár Református Egyetem, 2016.
9. Az Európai Unió hírközlés-politikája, hírközlési „keretszabályozási” rendszere (társszerzők: Bánhidi Ferenc – Mester Máté – Telegdi-Kovács Ádám), in: *Hírközlési igazgatás kézikönyve*, vol 2., Wolters Kluwer, 2015.

10. A médiatartalom-szolgáltatásnak nem minősülő internetes tartalmak szabályozása (társszerző: Pogácsás Anett), in.: Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és Európai Médiajog*, Wolters Kluwer, 2015.
11. A must-carry és must-offer kötelezettségek európai uniós szabályozása, in.: Koltay András- Nyakas Levente (szerk.): *Összehasonlító médiajogi tanulmányok a "közös európai minimum" azonosítása felé*, Médiatudományi Intézet, 2014.
12. Médiakoncentráció-szabályozás az Európai Unió tagállamaiban, in.: Koltay András – Török Bernát (szerk.): *Sajtószabadság és médiajog a 21. század elején 1.*, Wolters Kluwer, 2014.
13. A Telefónica kontra Európai Unió Bizottsága ügy ismertetése – Az árprés megítélése (ár)szabályozott piacokon, *Versenytikör*, 2014., vol. 2.
14. Elektronikus hírközlés, in.: Christián László (szerk): *Az információs társadalom jogi vetületei: alkalmazott jogi informatika*, PPKE JÁK, 2013.
15. A médiaszabályozás alapjai, (társszerzők: Christián László – Koltay András – Lapsánszky András), in: Christián László (szerk): *Az információs társadalom jogi vetületei – alkalmazott jogi informatika*, PPKE JÁK, 2013.
16. A „must-carry” szabályok jelene és jövőképe az Európai Unióban, *Médiakutató*, 2013 őszi
17. A digitális átállás jogi háttere, *HTE MediaNet kiadvány*, 2013. szeptember
18. Connected TV – új szabályozói kihívások a horizonton, *Infokommunikáció & Jog*, 2013/52-53. szám
19. Joghatósági kérdések az interneten elkövetett személyiségi jogi jogsértések esetén, *In Medias Res*, 2012/1.
20. Egyéb online tartalmak szabályozási kérdései, (társszerző: POGÁCSÁS Anett), in.: Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Magyar és Európai Médiajog*, Complex, 2012.
21. A tárhely szolgáltatók felelőssége a jogsértő tartalmakért – *különös tekintettel a francia bíróságok gyakorlatára*, *Iustum Aequum Salutare*, 2011/3., 125-142.